

BAŽIL, Martin: CENTONES CHRISTIANI. Métamorphoses d'une forme intertextuelle dans la poésie latine chrétienne de l'antiquité tardive. Paris : Institut d'Études Augustiniennes, 2009. 342 s.

Slovo *textus* metaforicky označujúce istú jazykovo-sémantickú štruktúru má v latinčine ako paralelu podobne obrazný výraz *cento*. Ten pôvodne označoval tkaninu zlej kvality a plnú záplat alebo výrobok z takej látky, a tak sa v oblasti literárnej tvorby vžil ako termín pre text pozostávajúci zo sekundárne použitých iných textov, spravidla zo základných diel školského kánonu. Rodí sa v poklasickom Ríme I. – 2. storočia kresťanskej éry, prekvitá v 4. – 5. storočí, keď sa na grécko-rímsku kultúrnu a literárnu tradíciu navrstvuje židovsko-biblická, a žije znova naplno aj v období renesančného humanizmu a baroka nielen v latinskej, ale aj vo vernakulárnej poézii. Keď sa pod vplyvom postulátov romantizmu presadila tzv. *Genieästhetik*, kritickí filológovia začali odmietať centonickú poéziu ako netvorivú zlátaninu, ktorá svedčí výlučne o kultúrnom úpadku danej epochy. Iba od konca šesťdesiatych rokov minulého storočia so zvýšením citlivosti pre sekundárne použité prvky ožil záujem o túto formu v serióznej literárnej vede.

Do aktuálnej rozpravy o problematike centónov vstupuje uvedenou knihou Martin Bažil, klasický filológ na Karlovej univerzite v Prahe. Kládne si za cieľ analyzovať vergíliovské centóny s kresťanským obsahom ako svojský žáner a dešifrovať ich sémantickú funkciu, resp. miesto v literárnom živote neskorého storočia pomocou teórie intertextuality, ktorá sa mu na legitímne vnímanie tohto typu tvorby javí ako vhodný kľúč. Do stredu pozornosti staví báseň *Cento Probae* asi z roku 360. Vzdelaná dáma, dcéra prefekta Ríma, v takmer 700 hexametoch zhrnula biblické dejiny od stvorenia sveta po Kristovo oslávenie.

Vlastnému rozboru básne predchádza rozsiahla teoretická časť *Hľadanie deskriptív-*

nej metódy (s. 17 – 78). V prvej z jej troch kapitol Bažil zhŕňa historický vývin centónov, v druhej sa pokúša o vymedzenie termínu a oddelenie od príbuzných útvarov, pričom v šľapajach Christopha Hocha charakterizuje tri základné typy, totiž centón imitačný, parodický a kontrafaktúrový, čiže náprotivkový. V tretej kapitole preberá hlavné determináty centonického produktu, ktorými sú hypotext, centonista a čitateľ, ako aj kvalitatívne a kvantitatívne kritériá intertextových spojív.

Druhá časť *Dva pramene kresťanského centónu* (s. 79 – 108) je orientovaná kultúrno-historicky. Predstavuje rímsku literárnu tradíciu z aspektu prítomnosti literárnych diel v škole, kresťanskú kultúru v stave zrodu ako druhý konštitutívny prvok tohto typu tvorby a básnika Vergília, ktorý sa stal spoločným dedičstvom oboch prúdov aj vďaka kresťanskej reinterpretácii rímskeho klasika klasikov.

Nadpis *Prínos techniky centónu v básni Cento Probae* (s. 111 – 197) uvádza tretiu časť práce, vlastnú analýzu básne, rozdelenú do troch kapitol. V prvej sa hovorí o Probinej intertextovej poetike, napr. zdôvodňuje sa autorkino uprednostnenie Vergília pred Lucanom v súťaži s kresťanským básnikom Juvenkom, v druhej kapitole Bažil sleduje odlišné Probine postupy pri zobrazovaní kladných a záporných udalostí, kde významne stúpa frekvencia výpožičiek z Georgík, v tretej upriamuje pozornosť na obrazy prevzaté z Eneidy, v ktorých zisťuje najmä použitie kontrastnej a analogickej imitácie. Inštruktívny rozbor nám umožňuje sledovať spôsoby „vyčistenia“ Vergília a rozličné techniky práce s hypotextom – napr. techniky spoločných slov alebo dominantnej reminiscencie –, ktorých jadrom je skrytá viacvýznamovosť biblických a Vergíliových textov zasahujúca nielen rovinu obrazov, ale aj fonetiky, lexiky a štruktúry verša. Iba tak mohla Proba ukázať, že Vergílius vlastne spieval o spásnych činoch Ježiša Krista.

Štvrtá časť knihy *Probini dedičia* (s. 201 – 252) približuje tri menšie kresťanské centóny z neskej antiky a tri hexametrické básne latinského stredoveku, v ktorých bola použitá centonická technika. Bažilov výklad ústi do konštatovania, že spomedzi nich ani jeden v plnej miere nezodpovedá tomu ideálu, ktorý definoval a v praxi sa pokúsil zaviesť básnik Ausonius.

Zainteresovaný čitateľ na Bažilovej tetralogicky štruktúrovanej monografii určite ocení aj to, že každú jej časť uzatvára osobitné zhrnutie a celú prácu pomerne rozsiahle resumé pod titulom *Conclusion générale* (s. 245 – 252). Bibliografia členená na edície, pracovné príručky a vedecké štúdie registruje približne 300 položiek, orientáciu v texte uľahčuje index citovaných autorov a anonymných diel (s. 273 – 278). Príloha obsahuje úplný text básne *Cento Probae* so súradnicami prevzatých Vergilových veršov a upozornením na Probine úpravy (s. 281 – 313). Podobne sú tu spracované texty ďalších troch antických centónov s analogickými súradnicami.

Na záver treba povedať, že Bažilovo štylisticky bravúrne expoé sa vyznačuje prísne logickým sledom úvah a výrokov, ktoré si zachovávajú prísne objektívny charakter a vynikajú precíznosťou. Dôsledná práca s textami dáva jeho argumentom presvedčivú silu a robí závery prijateľnými. Kniha nie je adresovaná klubu úzko špecializovaných filológov, ale dá sa rátať s jej prínosom aj v univerzitnej výučbe. V kontexte slovenskej literatúry by zrejme stálo za pokus inšpirovať sa jej výsledkami napr. pri rozbere a hodnotení básne nášho Adama Proserchoma *Threnus Astraeae* z roku 1611.

Daniel Škoviera

KUBÍČEK, Tomáš: FELIX VODIČKA – NÁZOR A METODA. K DĚJINÁM ČESKÉHO STRUKTURALIZMU. Praha : Academia, 2010. 304 s.

Kniha Tomáša Kubíčka *Felix Vodička – názor a metoda. K dějinám českého strukturalizmu* (2010) pojednáva o vývojových špecifi-

kách a impulzoch Pražskej školy. Vychádza zo zložitých literárnoteoretických a historických otázok českého štrukturalizmu, ktorých rozlišovacie rysy a rozptýlenosť koordinuje osobnosť Felixa Vodičku. Predložený rozbor foriem uvažovania o umeleckom diele vychádza z viacerých potrieb literárnoteoretického diskurzu. Autor prostredníctvom zreteľného aplikovania estetických a literárnohistorických kategórií vytvára obraz dobového metodologického uvažovania, ktoré prepája s aktuálnou diskusiou. Hovorí o teoretickom definovaní viacerých literárnych kategórií vznikajúcich z potreby polemizovať medzi čisto literárnym procesom a mimoliterárnym vývojovým dialógom. Reaguje na široké intelektuálne výzvy 20. storočia, prekračuje rámec domáceho kontextu, vďaka čomu odkazuje k celému spektru impulzov a vplyvov. Charakter literárneho diela konfrontuje Kubíček s významovou výstavbou, s jazykovým znakom a neskôr ho prenáša do procesu hľadania identity umeleckého procesu. Hlavnú pozornosť upriamuje na text, ktorý posúva do kontextu literárnej komunikácie.

Od úvodu sprehľadňuje dobovú situáciu, pričom začína obdobím dvadsiatych a tridsiatych rokov a vtedajšou potrebou uchádzať sa o prepracované a moderné uvažovanie o literatúre a lingvistike. Táto koncepcia preniká do immanentných zákonitostí literárneho vývoja. Z pohľadu pražských vedcov platí analytický model, ktorého špecifikum „*spočívá nikoliv v rozchodu, ale v přímém navazování na inspirativní impulsy českého vědeckého myšlení, především v oblasti lingvistiky a estetiky*“ (Kubíček, 2010, s. 14). Inštitucionálne opory štrukturalistického uvažovania formujú východiská Pražskej školy. Tieto teoretické vymedzenia sa uskutočňujú na základe spojitostí a prepracovaní formalistických téz, Moskovského lingvistického krúžku alebo Sausurovej lingvistiky. Dôkazom sú jednotlivé práce. Ústredným problémom je pohľad na princípy fungovania jazyka, ktorý sa kopíruje do koordinácie činnosti literárnej vedy a jazykovedných prístupov. Spojenie týchto činností vidíme, ako upozorňuje autor, v dynamických aspektoch jazyka. Jeho funkčná štruktúra pomáha spochyb-